كرۆنشتات بە پێی دیكۆمێنتەكانی خۆیان

سەلام عەبدوڵلا

كاتیّ خێڵی لاشە بۆگەنەكە (رۆزا لۆكسمبۆرك وا بە سۆسیال دیموكراتەكان دەڵیّ) بە ناوی چەپەوە، دێنە گۆ، دژایەتی شوعییەت لە پشت پەردەی ئەم زاراوانە (كۆمەڵگای مەدنی–تێڕوانینی هیگل–ە) ، "مۆدێرن"، بە گشتی كردنی رۆشنبیری–بەناوی رۆشنبیرەوە قسەدەكەن، بەڵام سەد خۆزگە بە مەلای كوێرە دێیەك–دەشارنەوە. . . سەیر نییە، لە جیهانی یەك رەهەند، جەنگاوەرەكانی"مافی مرۆڤ، ئازادی، دیموكراسی"هەموو شتێك سەرلەنویّ دەنووسنەوەو بلاّودەكەنەوە، ئەوی شوێنی شانازی بزووتنەوەی شیوعی بیّ لە جیهان، بە هەزار "بەڵگەی"درووستكراوەوە لە لایەن بیرمەندو زاناو پسپۆڕەكانی قوتابخانە جیاجیاكانی بۆرژوازی، بە تیرۆری میدیاكانیانەوە، هەولّی سڕینەوەیان دەدریّ. جا چی زۆرە، گێلەپیاوو گەلحۆو زۆرە كوێرانە لە دژی بەرژەوەندییەكانی خودی خۆیان، تەنانەت بەناوی"چەپ"وە قسەكانیان دووبارە دەكەنەوە!لەم رێگایەدا ئەنارشۆ سەندیكالیستەكانیش خۆیان لە ترادیسیونی یەكێتی بۆ دژایەتی بەلشەفیزم كە لە ساڵی1918لە ئەلمانیا دامەزراوە، دەبیننەوە.

ئەوەی هاوڕیّ لینین لە بارەی كۆنتراكانی كرۆنشتات نووسیویەتی، كەمە، بۆیە گەڕام بۆ دوكۆمینتەكانی خودی ئاژاوەچییەكان، بۆ ئەوەی راستەوخۆ بزانم ئەو رەوتە خۆی لە بارەی خۆی چی دەڵیّ. لایەنگرانی ئەم تاونە لەلایەن گۆڤاری (سۆسیالیزم یان بەربەرییەت) و مەلا بەختیار (نۆژەن، ژمارە1، گۆڤارێكی ئالای شۆرش بوو) و (ژیانی نویّ) پرۆپاگەندەیان بۆ كراوە. . .

پێش ئەوەی ئاژاوەكەی كرۆنشتات دەستی پیّ بكات، دوژمنانی بۆلشەفیكەكان لە پترۆكرادا كەوتبوونە جموجۆلّ. بۆ نموونە رێكخراوێك بە ناوی"كرێكارە سۆسیالیستەكان"لە فێبروەری1921بەیاننامەیەكیان بلاّوكردەوە، بەم شێوەیە كۆتایی پیّ دێت: بۆ پێشەوە دژی كۆمونیستە رق لێبووەكان. . . بڕۆخیّ دەسەلاّتی سۆڤێت. . . بژی ئەنجوومەنی دامەزراوی هەموو گەل"[1]

فریتس كول و ئیرڤین ئوبەلەندە كە هەردووكیان ئەنارشیستن، بەم شێوەیەی خوارەوە باسی ئاژاوەچییەكان دەكەن : زۆربەیان–مەبەستی دەریاوان و جووتیارەكانە–، كە لە لادێكانیان بوون، بینیان چۆن حكومەتی بەلشەفیكەكان، لە گەلّ جووتیاران و دەریاوانەكان، دڕندانە هەڵسووكەوت دەكەن. بینیان كە بەلشەفیكەكان دوا لەتكە نان و مەڕومالاّتی جووتیارەكان بە بیّ بەزەییانە دەدزن"[2].

ئایا چ جیاوازییەك هەیە لە نێوان پروپاگەندەی وەلاتە ئیمپریالیستەكانی ئەو سەردەمە و ئێستاو ئەم ئەنارشیستانە لە دژی دەسەلاّتی شۆرشی ئەكتۆبەر و سۆڤێت؟

لە2ی مارس، كۆمیتەی كاتی شۆرشگێرەكان دامەزراند و داخوازییەكانیان كە بە دیموكراسی لە قەڵەمدا، بریتی بوون لە لابردنی رێكخراوە كۆمونیستەكان لە ناو كارگەو لەشكری سوور، مافی ئازادی پرووپاگەندەیی بۆ ئەنارشیست و سۆسیال شۆرشگێڕەكان، هەڵبژاردنی نهێنی و ئازادی زیندانییەكان (داخوازییەكانیان15خاڵە) [3].

یەكەم هەنگاویان بۆ دامەزراندنی كۆمیتەكەیان ئەوە بوو، هاوڕیّ كۆزمین (سەركردەی لەشكری سوور لە كرۆنشتات) لە كۆبوونەوەكەیان دوور دەخەنەوە و زیندانی دەكەن.

بۆچی ئەم هەنگاوە دەنێن؟

لە بەر ئەوەی كۆزمین لەناو كۆبوونەوەی ناوبراو ووتارێكی خوێندەوە، ئەمە كۆتاییەكەیەتی: كۆمونیستەكان، خۆویستانە لە دەسەلاّتەكەیان نابوێرن و لە پێناویدا، تا دوا هەناسە خەبات دەكەن[4]. لە"سۆسیالیزم یان بەربەرییەت"یش نووسراوە: لەو كۆنفرانسەدا،

/[1] دیموكراسی كرێكاران یا دیكتاتۆرییەتی حیزب، فریتس كول و ئیرڤین ئوبەلەندە، دوكۆمێنت، بەشی دووهەم،لاپەرەی302

/[2] هەمان سەرچاوە، لاپەڕەی303

/[3] كرۆنشتات، لاپەڕەی11–12، لە بلاّوكراوەكانی ئەنارشۆ سەندیكالیزم.

/[4] دیموكراسی كرێكاری یا دیكتاتۆرییەتی حیزب، لاپەڕە306

کازمین و ڤاسیلو له‌ دژی ده‌ریاوانه‌کان قسه‌یان کرد و ووتیان که‌ هه‌رگیز دوو ده‌سه‌ڵات قبووڵ ناکه‌ن و تاکو کۆتایی له‌ دژیان ده‌جه‌نگن.[5] هه‌مان ئه‌م چاره‌نووسه‌ تووشی هاوڕێ ڤاسلیڤ بووه‌وه‌، گوایه‌ متمانه‌ی پێ ناکه‌ن، هه‌روا به‌ ناوی دیموکراسییه‌وه‌، 300به‌لشه‌فییان زیندانی کرد.

ئه‌و کۆمیته‌یه‌ له‌ سه‌ر ئه‌ساسی هه‌واڵێکی درۆ دامه‌زرا، گوایه‌، یه‌کێك له‌ سه‌رکرده‌کانی، به‌ چاوی خۆی بینیبووی، کادیسته‌کانی قوتابخانه‌ی فێربوونی رامیاری باڵا– مه‌به‌ستیان به‌لشه‌فیکه‌کانه‌–به‌ره‌و جێگای کۆبوونه‌وه‌که‌ رێپێوان ده‌که‌ن. هه‌ر که‌ ئه‌م هه‌واڵه‌یان پێ گه‌یشت، نائارامی که‌وته‌ ناو کۆبوونه‌وه‌که‌و هه‌ڕه‌شه‌کانی کالینین، کۆزمین، فاسیلیفیان که‌وته‌وه‌ بیریان، بۆیه‌ بڕیاری دامه‌زراندنی ئه‌و کۆمیته‌یه‌ دا[6]. ئه‌مه‌ دوکۆمێنتی خۆیانه‌، نه‌ك پروپاگه‌نده‌ی نه‌یاره‌کانیان!

له‌ به‌ڵگه‌نامه‌یه‌کی تریان به‌ ئاشکرا ده‌نووسن: ئێمه‌ ده‌مانه‌وێت ده‌سه‌ڵاتی کۆمونیسته‌کان بڕوخێنین و هه‌ڵبژاردنی نهێنی سۆفیتاته‌کانمان ده‌وێت[7]. وله‌ هه‌مان لاپه‌ڕه‌شدا ده‌نووسن: ده‌سه‌ڵاتی سۆڤێت، جووتیاره‌ هه‌ژاره‌کان له‌ ده‌سه‌ڵاتی کۆمونیسته‌کان رزگار ده‌کات! هه‌روا له‌ زۆربه‌ی نووسراوه‌کانیان دووباره‌ی ئه‌م بۆچوونه‌ ده‌که‌نه‌وه‌: له‌ ماوه‌ی سێ ساڵ و نیوی حوکمڕانیان، تێر نه‌بوون له‌ خواردنی خوێنی زه‌حمه‌تکێشه‌ هه‌ژاره‌کان. . . سێ ساڵ و نیو له‌ حوکمڕانی تیرۆریستی کۆمونیسته‌کان[8]. ئه‌مه‌یه‌ ناوه‌ڕۆکی ئه‌و ئه‌نجوومه‌نه‌. ئه‌م بانگه‌وازانه‌ رێك له‌ ئه‌لمانیا له‌لایه‌ن دوژمنانی کۆمونیزمه‌وه‌ به‌م شێوه‌یه‌ جاڕیان بۆ ده‌درا: به‌لشه‌فیزم، جه‌نگ، بێ کاری و برسییه‌تی ده‌هێنێ. یا درووشمی"به‌لشه‌فیزم، ژیانت ده‌خاته‌ مه‌ترسییه‌وه‌. . . . هتد[9]. له‌و کاته‌ی18وڵاتی ئیمپریالیستی"دیموکرات و پارێزه‌رانی مافی مرۆڤ به‌ شێوه‌یه‌کی مۆدێرن و شارستانی"، ئابلوقه‌ی وڵاتی شووراکانیان دا، برسییه‌تی و هه‌ژاری بڵاوبووه‌وه‌و هێشتا هه‌ڕه‌شه‌ی له‌شکری سپی، مه‌نشه‌فیك، ماخنوڤ له‌ ئۆکرانیا له‌ ئارادا بوو، کارگه‌کان راوه‌ستابوون، ده‌ره‌به‌گه‌کان به‌رهه‌مه‌کانیان ده‌شارده‌وه‌ بۆ ئه‌وه‌ی کرێکاران برسیی بکه‌ن و هه‌ر به‌راستی برسییه‌تی هه‌ڕه‌شه‌ی له‌ گیانی ملیونان مرۆڤ ده‌کرد. بۆ نموونه‌ به‌ گوێره‌ی ووتاره‌که‌ی نافزین (نوێنه‌ری سۆڤێت له‌ نه‌ته‌وه‌ یه‌کگرتووه‌کان) ، نزیکه‌20–30ملیون مرۆڤ رووبه‌رووی برسییه‌تی بوون. که‌چی نه‌ته‌وه‌ یه‌کگرتووه‌کان قبووڵیان نه‌کرد، یارمه‌تی ئه‌و مرۆڤانه‌ بده‌ن[10]. ده‌سه‌ڵاتی سۆڤێت له‌ بارودۆخێکی له‌ راده‌به‌ده‌ر دژواردا بوو، تاوانباره‌کانی (کرۆنشتات) یش، ده‌یانووسیی: ده‌سه‌ڵاتی کۆمونیسته‌کان، هه‌ژاری، برسییه‌تی، سه‌رماوسۆڵ و زۆر شتی تریش له‌م جۆره‌ کاره‌ساتانه‌ به‌ شێوه‌یه‌کی بێ وێنه‌ بۆ هه‌موو روسیا هێناوه‌. کارگه‌ران له‌ کار که‌وتوون، شه‌مه‌ندنه‌فه‌ره‌کان نزیکن له‌ په‌ککه‌وتن، لادێیه‌کان به‌ ته‌واوه‌تی تاڵانکراون، نه‌ نان ده‌ستده‌که‌وێت و نه‌ که‌ره‌سته‌ی کارکردن. . . [11].

له‌به‌رامبه‌ر ئه‌م تاوانبارانه‌و پروپاگه‌نده‌ ژه‌هراوییه‌کانیان، هاوڕێ لینین به‌ ئازار و هه‌ناسه‌سوارییه‌وه‌، راستی و سه‌ختی بێ وێنه‌یی ئه‌و قۆناغه‌ له‌ کۆنگره‌ی ده‌هه‌می حیزبدا ده‌خاته‌ پێش چاو و ووتی: هه‌موو ئه‌وه‌ی که‌ پێویسته‌، ئه‌وه‌یه‌، ئه‌م بارودۆخه‌ نه‌ختێك ئاسان بێت، ئێمه‌ پێویستیمان به‌ ساڵێکه‌ یا دوو ساڵ به‌ بێ برسییه‌تی، که‌متر نا، ئه‌مه‌ش ماوه‌یه‌کی پوچه‌ له‌ سه‌ر ئاستی مێژوو، به‌ڵام ماوه‌یه‌کی گه‌وره‌یه‌ بۆ باری ئێستای ئێمه‌. ساڵێك یا دوو ساڵ به‌ بێ برسییه‌تی، ساڵێك یان دوو ساڵ له‌ بوونی سووته‌مه‌نی درووست بۆ ئه‌وه‌ی کارگه‌کان بکه‌ونه‌ کارکردن، ئه‌وسا زیاتر له‌ سه‌د بار، پشتگیری چینی کرێکار وه‌رده‌گرین و له‌ ریزه‌کانیاندا بلیمه‌تییه‌کی زۆر زیاتر هه‌ڵئه‌هێنین له‌وه‌ی که‌ ئێستا هه‌مانه‌. . . . ئێمه‌ ئێستا ئه‌م پشتگیرییه‌مانه‌ نییه‌، نه‌ك له‌ به‌ر ئه‌وه‌ی ئێمه‌ نامانه‌وێت. . . له‌ پێناوی گه‌یشتن به‌م

5/ سۆسیالیزم یان به‌ربه‌رییه‌ت، لاپه‌ڕه‌ی35

6/هه‌مان سه‌رچاوه‌، لاپه‌ڕه‌ی 307

7/هه‌مان سه‌رچاوه‌، لاپه‌ڕه‌ی 329

8/هه‌مان سه‌رچاوه‌، لاپه‌ڕه415

9/ گۆڤاری یوسۆس دالیم، لاپه‌ڕه‌ی1و8

10/ رووسه‌ کرۆسپۆندێس، جلدی 4، لاپه‌ڕه‌ی923

11/ دیموکراتی کرێکانه‌ یان دیکتاتۆرییه‌تی حیزب، لاپه‌ڕه‌ی417

ئامانجە، ئەوەی پێمان بکرێت، دەیکەین. هیچ کەسێکیش نییە بتوانێ بڵێ کە حکومەت، سەندیکاو کۆمیتەی ناوەندی حیزب، لەم بارەوە تاقە هەڵێکیشی لە بار بردووە. ئێمە دەزانین کە دەست کورتی ترسناکە و برسییەتی و کڵۆڵی لە گشت شوێنێکە. . . ئێمە لەوە ناترسین ناوی شەڕ و کارەساتەکان بەراستی بهێنین. . . [12].

کۆنتراکان ئەوەیان بڵاودەکردەوە، گوایە کۆمونیستەکان دەڵێن"بزووتنەوەی کرۆنشتات تەنها لە لایەن گاردی سپی، رژێمی فەرەنسا و فینلەندا رێکخراوە". ئەمە درۆیەکی دیکەیە بۆ بیانووهێنانەوە بۆ تاوانەکانیان، چونکە هاوڕێ لینین ناوی هەموو ئەو هێزانە دەبات کە لەو بزووتنەوەیە بەشدارییان کردووە و دەڵێت: ئەمانە پلەیەکن، پردێکن بۆ گواستنەوەی دەسەڵات بۆ دەستی گاردە سپییەکان[13].

بۆ روونکردنەوەی رۆڵی ئەنارشیستەکان لەو رووداوە، نامەکەی ئەلکسندەر بیرگمان، ئیما گولدمان و بیرکۆس پیترۆڤسکی دەخە بەرچاو کە لە5/مارس/1921نوسیویانەو ئیمزایان کردووە، تێدا هاتووە: ئێمە لە بەرامبەر هەموو دنیا دەڵێین کە ئێمە دەست لە ناو دەستی بەلشەفیکەکان و بە چەك، شان بە شانی پشتگیرانی شۆرشی سۆسیالیستی رادەوەستین. . . ئەوەی پەیوەندی بە قەیرانی کرێکاران و دەریاوانەکانەوە هەیە لە گەڵ دەسەڵاتی سۆڤێت، رامان وایە، هێشتا لە تواناادا هەیە، ئەم قەیرانە بە رێگای گفتوگۆوە چارەسەر بکرێت، نەك بە رێگای چەك بەکار هێنان. . . هاوڕێیانی بەلشەفیکی، باش لێکی بدەنەوە، پێش ئەوەی کات درەنگ بێت، ئێوە یاری بە ئاگر دەکەن. . . پێشنیارەکانی ئێمە ئەوەیە کە شاندێکی هەڵبژێردراو لە پێنج کەس، دووانیان ئەنارشیست بێ، بۆ چارەسەری ئەو کێشەیە بە رێگای ئاشتیانەوە، بنێردرێن بۆ کرۆنشتات. لەم کاتەدا، ئەمە باشترین پێشنیارە[14].

رەنگە ئەوەی ئەم نامەیە بخوێنێتەوە یەکسەر سمپاتییەك پیشان دەدا بۆ نووسەرەکانی، بەڵام لە بەر ئەم خاڵانەی خوارەوە، رۆڵی ئەمانە شتێکی تر بوو: 1/ خۆیان لەم پیلانگێڕییە بەشداریان کردبوو. 2/ لە هەموو بەیاننامەکانیاندا، داوای روخاندنی دەسەڵاتی کۆمونیستەکانیان دەکرد. 3/کۆمونیستەکانیان زیندانی کردبوو. 4/دەسەڵاتێکی دووگانەگیان درووست کردبوو. 5/پاپۆڕە جەنگییەکانیان داگیر کردبوو. هەر وەك لە نووسینەکانی هاوڕێ لینین ئاماژەی بۆ کراوە، چەندین جار هەوڵیان دا بە رێگای ئاشتیانەوە گرفتەکە چارەسەر بکەن، داوایان لێ کرا، چەك بن، بەڵام ئەوان دروشمی"سەرکەوتن یا مەرگ"یان هەڵگرتبوو.

ئەلکسندەر بیرگمان لە نامیلکەکەیدا دەنووسێ: لەم کاتەدا، جەنگی ناوخۆ. . . تەواو ببوو. [15]

نامیلکەکەی بەوە دەست پێ دەکات، تا ئۆباڵی ئەو ناهەموارییە بخاتە ئەستۆی هاوڕێیانی لینین، هەروا ئەو بۆچوونە راست نییە، چونکە جەنگی ناوخۆ لە مانگی مارس تەواو نەبوو، بەڵکو لە 25/ئۆکتۆبەر/1921، واتە لەو رۆژەی کە دوا قەڵای دوژمنانی شۆرش لە ڤلادیڤۆستۆك رزگار کرا. هەروا ئاسەواری جەنگی ئیمپریالیستی و کلکەکانیان بە شەو رۆژێك تەواو نابێ. ئەوەتە، بیرگمان بەخۆی دان دەنێ بە نیازو بۆچوونەکانیان، ودەنووسێ: ئیلیمێنتە شۆرشگێرەکان وکرێکارانی پترۆگراد دەستپێشکەر بوون لە بەرزکردنی دەنگیان لە دژی سەنترالیستی بۆلشەفیکەکان و بیرۆکراتیان و جۆری بەرخوردی ئۆتۆکراتیان لە دژی جووتیار و کرێکارەکان. بەلشەفیکەکان بەرپرسیارن لە بەرامبەر بەشی زۆری هەژاری و کارەساتەکانی گەل[16]. بەدرێژایی نامیلکەکەی جوێن لە دوای جوێن لە دژی دەسەڵاتی سۆڤێت و کۆمونیستەکان بەکار دەهێنێت و بەم ووتەیە کۆتایی پێدەهێنێت: کرۆنشتات لە رۆحی خاچکردنی پیرۆزیدا دەژێت[17]

لە پاش راپەڕین، لە کوردستانیش گروپێك بەناوی (بەرەی هاوکاری بۆ رزگاری کردنی خەڵك) پەیدا بوو و گۆڤارێکیان بە ناوی (ژیانی نوێ) دەرکرد، کە ناوی گۆڤارێکی ئەنارشی ئێرانییە، ولە مانگی91/7دەرچووە. ئەم گروپە، گاڵتەجارییەکی سەیر وخۆش بوو، چونکە

---

[12]/ لینین، جلدی 10، لاپەڕەی381
[13]/ هەمان سەرچاوە، لاپەڕەی338
[14]/ یاخی بوونی کرۆنشتات، ئەلکسندەر بیرگمان، لاپەڕەی24
[15]/ هەمان سەرچاوە، لاپەڕەی1
[16]/ هەمان سەرچاوە، لاپەڕەی 3
[17]/ هەمان سەرچاوە، لاپەڕەی 21

بەرنامەیەكیان نووسیبوو، ئەم گاڵتەجارِییەش پیشان دا، بۆ نموونە نوسیبوویان: كاندیدی ئەندامێتی بۆ مەجلیسی تەشریعی، مرۆڤێك بێت سلیم العقل و البنیه (خاڵی16أ) كتومت بیری نازییە چ جا لە باسی رزگاری خەڵك، وەك بڵێی كەم ئەندام مرۆڤ نەبێ! هەروا دەنووسن كاندید دەبێ لە لانی كەمەوە شەهادەی بكالۆریوسی هەبێ. هەروا داوای حكومەتی پەرلەمانی دەكەن. . . نووسینەكەیان تەنها باسی پیاوانی دەكرد وەك (ئەو پیاوانە كە رووداوەكان نایانچەمێنێتەوە. . . ئەو پیاوانە و غەیری ئەو پیاوانە سەر هەڵدەدەن. . . هتد. ئەم گروپەو گروپی سۆسالیزم یان بەربەرییەت یەك لە دوای یەك دەنگیان نەما، مەلا بەختیار"خوا موفەقی كرد"ئێستا گۆڤاری دالیان ئۆجاغی ئەم برادەرانە، رۆشنكردووە. . . بە هەر حاڵ. . . .

بە گشتی، شۆرشی ئۆكتۆبەری مەزن، لە 18/مارس/1921لە كاتژمێری شەشی ئێوارە، بە سەر ئەم بزووتنەوە دژ بە شۆرشە، سەركەوت.

2002/6/6

تێبینی كوردستان نێت:

ئەم نووسینە بیروبۆچونی نووسەرەكەیەتی، كوردستان نێت لە ناوەرِۆكەكەی بەرپرسیار نییە.